

Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting

Prof. Dr. A.C. Rijkers

Prof. Mr. I.J.F.A. van Vijfeijken¹

1 Belastingstelsel

Alle belastingen worden gedragen door mensen. Enkel uit inkomen kunnen mensen belastingen betalen. Alle belastingen moeten op deze twee feiten worden afgestemd.

Dit is de driepoot, het statief voor een belastingstelsel.

2 Probleemstelling en methode

Het hiervoor gegeven uitgangspunt vormt de richtsnoer voor de ontwikkeling van gedachten over de fiscale behandeling van vermogensrendementen in een toekomstig Nederlands belastingstelsel. Hierbij zijn belangrijke randvoorwaarden dat de fiscale behandeling van vermogensrendementen ligt ingebed in stabiele en houdbare grondslagen en zo eenvoudig mogelijk is.² Voorts is aan de auteurs gevraagd aandacht te besteden aan de hoogte van de belasting op vermogensrendementen in verhouding tot arbeidsinkomsten, aan de meting van vermogensrendementen, aan de vraag hoe rekening moet worden gehouden met vermogenswinsten en aan de samenhang met de successiebelasting.

Een uitspraak over de fiscale behandeling van vermogensrendementen vraagt om de determinatie van de plaats van vermogensrendementen in een of meer heffingswetten. Deze heffingswetten zullen een samenhangend geheel moeten vormen. Dit geheel zal weer berusten op een of meer heffingsbeginselen. Daarom wordt in dit essay het bestaande belastingstelsel niet zonder meer tot uitgangspunt genomen. Veeleer is, uitgaande van een overtuigend en algemeen aanvaard heffingsbeginsel, gezocht naar een stelsel waarin vermogensrendementen min of meer vanzelfsprekend en eenvoudig hun plaats krijgen toegewezen. Het beeld van dit stelsel – een combinatie van inkomens- en consumptieheffingen – geeft vervolgens antwoord op de vraag op welke wijze vermogensrendementen in het bestaande belastingstelsel behandeld zouden kunnen gaan worden.

3 Belangrijkste uitkomsten

De belangrijkste aanbevelingen van dit essay zullen zijn:

1. handhaaf een inkomensbelasting naast een omzetbelasting,
2. hanteer een synthetisch inkomensbegrip in de inkomensbelasting,
3. gebruik voor alle inkomenscategorieën zoveel mogelijk dezelfde meetmethode,
4. defiscaliseer de eigen woning,
5. integreer schenkingen en erfenissen in de inkomensbelasting,
6. streef naar een vlak, proportioneel tarief en
7. ontzie het bestaansminimum met een reële belastingvrije som.

4 Verdelingsprincipe

Een leidend verdelingsprincipe vormt het hart van een belastingstelsel. Een belastingstelsel is op zijn beurt het vatenstelsel van een rechtsstaat. Zo'n leidend verdelingsprincipe waarborgt immers het rechtvaardigheidsgehalte van én het draagvlak voor het stelsel. Het garandeert ook de logische

ordering van het stelsel. *Benadrukt zij dat een consistente, logische architectuur meer eenvoud brengt dan ficties en forfaits.*

Uitgangspunt vormt het grondwettelijke, in een rechtsstaat voor alles gaande, gelijkheidsbeginsel. Dat beginsel vraagt voor het belastingstelsel om een maatstaf op basis waarvan de belastingdruk gelijkmatig, evenredig, wordt verdeeld. In de loop van de eeuwen heeft het draagkrachtbeginsel zich als meest overtuigende verdelingsbeginsel gemanifesteerd in het licht van de gelijkheidsnorm.³ Dit draagkrachtbeginsel is zelfs in de grondwet van verschillende landen vastgelegd. Het draagkrachtbeginsel staat voor de gelijkmatige belasting overeenkomstig de financiële draagkracht (ability to pay, Leistungsfähigkeit). Niet bedoeld is psychische draagkracht. Evenmin kan dit principe het oog hebben op het – onmeetbare – subjectieve genot van geld en goederen. Het draagkrachtbeginsel ziet op feitelijke, reële koopkracht.

In verband met dat beginsel hebben de volgende vijf aspecten de gedachtevorming mede bepaald.

- De parlementaire democratie handhaaft wel de legaliteit en de algemeenheid van belastingen maar in de praktijk *niet de legitimatie* ervan op basis van het gelijkheidsbeginsel en het draagkrachtbeginsel. De invloed van partijen en belangengroeperingen stellen de gelijkheidsnorm op de proef.
- De gelijkheidsnorm en het draagkrachtbeginsel strekken zich noodzakelijk uit tot *alle* belastingen.
- Deze twee normen strekken zich ook uit tot alle economische agenten (kapitaal en arbeid, ondernemers en werknemers). Geen van hen kan een uitzonderingspositie rechtvaardigen. De economie kan immers zelf geen rechtsstaat 'produceren'. Zij kan dat louter door belastingbetaling. Daarom tasten vrijstellingen zonder objectieve en redelijke rechtvaardiging het bestaan of de uitbouw van de rechtsstaat aan.
- Het streven naar stabiele belastingopbrengst vindt zijn begrenzing in ongelijke belastingdrukverdeling over de burgers.
- Het draagkrachtbeginsel is een oorspronkelijke norm. De draagkrachtmaatstaf kan daarom geen afgeleide zijn van enige economische grootheid zoals het nationaal product, het nationale inkomen, de nationale consumptie of consumptie in het algemeen.

5 Inkomen in het algemeen

Aangezien mensen enkel uit inkomen belastingen kunnen betalen, gaat de vraag wat inkomen is vooraf aan het belastingtype of de belastingtypen die het stelsel vormen. Daarom moet eerst bepaald worden welk inkomensbegrip aansluit bij de draagkrachtnorm.

Van alle inkomenstheorieën is er één alomvattend. Het is de theorie die elke (netto) vermogensmutatie in een gegeven periode tot inkomen bestempelt. Het komt er op neer dat het verschil tussen het eindvermogen en het beginvermogen van een bepaalde periode vermeerderd met hetgeen voor consumptie is onttrokken, de betaalkracht van de burger representeert (vermogensvergelijkingstheorie, Reinvermögenszugangstheorie, comprehensive income). Daarbij is niet van belang hoe de vermogensmutatie is ontstaan, noch of de mutatie werd beoogd, noch of zij in contanten is gerealiseerd. Hoewel de waardemutatie het inkomen representeert, zal soms de realisatie in geld een beter aanknopingspunt voor heffing zijn; zie nader § 8.

Dit inkomensbegrip omvat volgens de theorie dus marktinkomen, waardemutaties en transferinkomen (bijvoorbeeld sociale uitkeringen, erfrechtelijke verkrijgingen en letselschadevergoedin-

gen).⁴ Het begrip is objectief. Het biedt weinig aanknopingspunten voor constructies. Het is conceptueel eenvoudig. Die eenvoud schuilt met name daarin dat voor alle inkomenscategorieën eenzelfde meetmethode wordt aangelegd. Het is immers niet zo dat de hiervoor gegeven omschrijving van het inkomen (verschil eindvermogen en beginvermogen vermeerderd met de consumptie) letterlijk moet worden toegepast. Veeleer gaat het erom dat de inkomengenererende factoren worden bepaald (onderneming, arbeid, bepaalde vermogensbestanddelen etc.) en bij al deze inkomenscategorieën het belastbare bedrag becijferd wordt op het verschil tussen alle opbrengsten en alle kosten. Indien dit consequent wordt gedaan, zal het belastbare inkomen van een jaar de facto gelijk zijn aan het bedoelde verschil tussen eind- en beginvermogen en de consumptie in dat jaar. Hierin ligt besloten *dat arbeidsinkomen en vermogensrendementen dezelfde meetmethode behoeven* om vast te stellen welke belastbare draagkrachtvermeerdering zij hebben opgeleverd. Dit inkomensbegrip sluit aan bij de bestaande maatschappelijke verhoudingen, bij de bestaande inkomens- en vermogensverdelingen en bij de bestaande marktverhoudingen. Het heeft geen impliciete instrumentele werking.

Sommige theoretici begrijpen onder dit inkomensbegrip ook zelf gecreëerde consumptie. Daarmee doelt men op goederen die men voor eigen consumptie vervaardigt en diensten die men zichzelf of zijn gezin bewijst (Eigeneinkommen, imputed income). Dit element past wellicht in een economisch inkomensbegrip dat iemands totale consumptie of totale subjectieve nut als uitgangspunt kiest. Het past niet in een inkomensbegrip dat de capaciteit om (belasting) te betalen voorop stelt. Men kan uit aan zichzelf bewezen diensten geen belasting betalen. Zelf bewerkte uitgavenbesparing levert geen nieuwe koopkracht op. 'Imputed income' mag daarom passen in een economisch inkomensbegrip, het hoort niet thuis in een fiscaal inkomensbegrip; zie in het bijzonder § 7.4. Ten overvloede kan gewezen worden op de praktisch onuitvoerbare heffing over zelf gecreëerde consumptie.

6 Inkomensrelevante heffingen

Overheden verdelen uit praktische en psychologische redenen de totale belastingdruk over verschillende heffingen. Zo heeft ook Nederland een keur aan belastingen en heffingen. Waar dit essay zich in het bijzonder richt op vermogensrendementen zijn de volgende heffingen, rechtstreeks of zijdelings, van belang⁵:

- loon- en inkomstenbelasting
- vennootschapsbelasting
- dividendbelasting
- omzetbelasting
- BPM
- successiebelasting
- overdrachtsbelasting
- assurantiebelasting
- premies volksverzekeringen.

Deze belastingen en heffingen zullen hierna in onderling verband, al dan niet uitdrukkelijk, een rol spelen.

7   *Inkomensbelasting*

7.1   *Algemeen*

Indien en zolang een rechtsstaat het zich kan en wil veroorloven om het inkomen (en draagkracht als maatstaf van dat inkomen) tot uitgangspunt van zijn belastingstelsel te nemen, ligt het in de rede een *inkomensbelasting* te hebben en te houden. Een inkomensbelasting kan immers op een meer verfijnde wijze rekening houden met de draagkracht van mensen dan andere belastingtypen. Een *inkomensbelasting* is dan het centrale punt voor een belastingstelsel. Mensen zijn voor de belastingwet gelijk. Daarom dienen alle inkomensvormen gelijk te worden behandeld. Deze eis van rechtsgelijkheid is des te pregnanter waar inkomen – vrijwel naar believen – elke juridische gedaante kan aannemen. Bovendien differentieert ook het economische leven de euro niet naar herkomst.

De prijs voor dit type belasting is dat de overheid moet accepteren dat de budgettaire opbrengst conjunctuurgevoelig is. Deze gevoeligheid ligt in de aard van het type opgesloten. Het afstompen van die gevoeligheid stompt ook het wezen van de inkomensbelasting af.

Dit essay richt zich voornamelijk op de behandeling van particuliere vermogensbestanddelen in een inkomensbelasting, mede in relatie tot andere heffingen. Daarbij vragen de volgende aspecten aandacht:

- de synthetische vormgeving,
- de behandeling van vermogenstransacties,
- de eigen woning
- de behandeling van vermogensrendementen en
- de behandeling van giften en nalatenschappen.

7.2   *Synthetisch inkomensbegrip*

Draagkracht is ondeelbaar. Koopkracht manifesteert zich zonder differentiatie naar herkomst. Een analytisch of boxenstelsel is daarom als concept onbegrijpelijk. Het is evenmin te rechtvaardigen. Verliezen in de ene box tasten de koopkracht uit een andere box onmiddellijk aan. Wat als concept onbegrijpelijk is, voert noodzakelijk tot feitelijke complicaties. Ontkoppeling van inkomensdelen nodigt immers uit tot *complicerende verschillen* in vrijstellingen, rekenmethoden, verliesverrekening, tarieven en forfaits. Dat voert weer tot – maatschappelijk onwenselijke – arbitrageprocessen. Die processen veroorzaken op hun beurt afweerreacties, zoals een terbeschikkingstellingregeling en een regeling voor lucratieve belangen. Het eindpunt is chaos en een veelheid aan overbodige maatschappelijke kosten (deadweight losses).

Daarom dienen alle inkomensstypen gelijk te worden behandeld: het verschil tussen alle opbrengsten en alle kosten.

7.3   *Vermogenstransacties*

Aan- en verkooptransacties met particuliere vermogensbestanddelen kunnen momenteel, afhankelijk van minimale verschillen in feitelijk gedrag van een belastingplichtige (oogmerk, deskundigheid, handelingen e.d.), hetzij belastbaar zijn naar het progressieve tarief – als resultaat uit overige werkzaamheden – dan wel geheel onbelast blijven omdat zij opgaan in de fictie van box 3. Aangezien niet van belang is hoe een vermogensmutatie is ontstaan, is dit verschil in behandeling onge-

rechtvaardigd. In alle gevallen dient de vermogensaanwas of de vermogenswinst belast te worden. Zie nader § 8.

7.4 De eigen woning

In sommige landen wordt de eigen woning niet in de inkomensbelasting betrokken, in andere landen wel. Heffing vindt dan plaats op basis van verschillende redeneringen. Zo kan een belasting-neutrale behandeling van alle beleggingsmogelijkheden worden nagestreefd. Ook kan het in aanmerking nemen van zelf gecreëerde consumptie gewenst worden. Deze funderingen schieten echter tekort en komen in strijd met het draagkrachtbeginsel. Zij streven immers een andere gelijkheid na (van beleggingen, van nut) dan de gelijkheid in koopkracht. Zij gaan voorbij aan het feitelijke gegeven dat een eigen woning *vanwege het eigen gebruik* nu eenmaal geen koopkracht oplevert waaruit belasting kan worden voldaan. Voor zover het eigen gebruik aangaat, is de eigen woning niet inkomengenererend. In een op koopkracht gebaseerd inkomensbegrip is daarom geen plaats voor *fictief* huurwaarde-inkomen.

Dit heeft als consequentie dat er inkomensbelastingtheoretisch evenmin plaats is voor aftrek van rente op voor de aankoop of verbouwing van de eigen woning aangegane leningen. Die rente is consumptief van aard.⁶

De verkoopwinst op de eigen woning valt daarentegen wel onder het in § 0 geformuleerde inkomensbegrip. De winst of het verlies bij verkoop betekent nieuwe koopkracht, resp. een koopkrachtverlies voor zover dat verlies niet aan consumptie (bijvoorbeeld verwaarlozing) is toe te schrijven.

Hier rijst echter de vraag of het inkomensconcept zich in de praktijk fatsoenlijk kan manifesteren. De waardemutatie strekt zich doorgaans uit over een lange periode. De oorspronkelijke kostprijs van de woning zal gedurende die gehele periode moeten worden afgeschreven. Vervolgens dient de af te schrijven kostprijs gecorrigeerd te worden met onderhouds- en verbouwingsuitgaven. Die moeten op hun beurt weer worden afgeschreven. Daarnaast is – gelet op het doorgaans lange tijdspad – inflatiecorrectie onvermijdelijk.

Een dergelijke continue berekening is voor de eigenwoningbezitter in de praktijk waarschijnlijk ondoenlijk en daarom in alle redelijkheid niet van hem te verlangen. Voor de belastingdienst lijkt de berekening in gelijke mate oncontroleerbaar in het massaproces van de belastingheffing.

Een en ander voert tot de aanbeveling de eigen woning geheel buiten de inkomensbelasting te plaatsen.

7.5 Vermogensrendementen

Een inkomensbegrip dat gebaseerd is op reële vermogensmutaties omvat alle rendementen op niet consumptief aangewende particuliere vermogensbestanddelen. Rente ontvangen op een vordering levert nieuwe koopkracht op.⁷ Waardestijging van een effectenportefeuille brengt nieuwe betaalkracht. Winst op een verkocht beleggingspand levert nieuwe draagkracht op.

Gelijke behandeling van alle rendementen brengt impliciete vereenvoudigingen. Complicerende regelingen zoals momenteel de terbeschikkingstellingsregeling, de regeling inzake lucratieve belangen, de bijzondere regeling voor a.b.-verliezen e.d. zijn overbodig.

Ongewenste invloed van vermogensverliezen op de schatkist kan door egaliserende regelingen worden vermeden.

8. Vermogensaanwas en vermogenswinst

De methoden die in aanmerking komen voor de bepaling van het vermogensrendement zijn: de vermogensaanwasmethode en de vermogenswinstmethode.

Bij de *vermogensaanwasmethode* vormt de waardeverandering van een vermogensbestanddeel onmiddellijk inkomen. De verrijking door waardestijging onderscheidt zich economisch niet van een verrijking door een loonbetaling. De vermogensaanwasmethode dient daarom het inkomensbepalende uitgangspunt te zijn. De methode kan in de praktijk in ieder geval worden toegepast indien de vermogensbestanddelen vergelijkbaar zijn met liquide middelen, bijvoorbeeld effectenportefeuilles, of de aanwas eenvoudig liquide te maken is. Wanneer een effectenportefeuille, geschoond van stortingen en onttrekkingen in het jaar, aan het eind van het jaar een waardestijging van € 10.000 vertoont, kan dat bedrag als inkomen worden beschouwd. Dat geldt ook voor de waardestijging van aanmerkelijkbelangpakketten. De waardestijging die haar verklaring vindt in niet uitgedeelde winstreserves kan eveneens als inkomen worden beschouwd.⁸

Deze vermogensaanwasmethode heeft voor het belastingstelsel het niet te onderschatten voordeel dat bij vervreemding, overlijden en emigratie geen bulkinkomen ontstaat. Er doet zich evenmin een lock-in effect voor. Bij overlijden rest er dan geen latente inkomensbelastingclaim. Daardoor wordt met name vermeden dat nagenoeg gelijktijdige inkomensbelasting bij de erflater én belasting bij de erfgenaam als dubbele druk wordt ervaren (zie § 10)

De *vermogenswinstmethode* kwalificeert tot inkomen hetgeen in de geldvorm is gerealiseerd. Deze methode zal pas aangewend moeten worden wanneer de vermogensaanwasmethode om liquiditeits- of doelmatigheidsredenen hoe dan ook niet aanvaardbaar is. In zoverre is de vermogenswinstmethode als een uitvoeringstechnische faciliteit te beschouwen ten opzichte van de vermogensaanwasmethode. Een groot nadeel is echter dat bij vervreemding, overlijden en emigratie een bulkinkomen kan ontstaan. Dat bulkinkomen roept weer de vraag om nader uitstel op. Dat uitstel leidt vaak tot afstel.

Daarom dient bij alle inkomenscategorieën uiterst omzichtig met de vermogenswinstmethode – dus met uitstel – te worden omgegaan. In dat licht is nader onderzoek nodig om te bepalen voor welke vermogensbestanddelen deze methode onontbeerlijk is.

9. Samenhang inkomensbelasting en consumptiebelasting

Waarom moet iemand die een eigen woning koopt overdrachtsbelasting betalen?

Met deze vraag raakt men aan de samenhang tussen een inkomensbelasting en een consumptiebelasting, zoals de omzetbelasting en de overdrachtsbelasting.

Zoals hiervoor is opgemerkt verdelen overheden uit praktische en psychologische redenen de totale belastingdruk over verschillende heffingen. Een consumptiebelasting alleen kan niet volstaan, omdat dit voor de hogere inkomens de mogelijkheid biedt om zich aan de belastingheffing te onttrekken. Zodra niet meer wordt geconsumeerd, vindt in een consumptiebelasting immers geen heffing plaats en krijgen hogere inkomens de mogelijkheid om laagbelast of onbelast het inkomen te sparen dat zij niet voor consumptie nodig hebben. Dit strijdt met het op het gelijkheidsbeginsel gebaseerde draagkrachtbeginsel.

Wanneer nu de heffing over het inkomen van mensen over een inkomensbelasting enerzijds en een consumptiebelasting anderzijds wordt verdeeld,

- dient de totale belastingdruk afgestemd te blijven op dat ene inkomen van de mensen en
- dienen doublures te worden uitgesloten (zoals de samenloop van BTW en overdrachtsbelasting bij onroerende zaken).

10. Schenkingen en erfrechtelijke verkrijgingen

Schenkingen en erfrechtelijke verkrijgingen vermeerderen iemands vermogen, verhogen zijn draagkracht, zijn koopkracht en zijn betaalkracht. Daarom is een schenking inkomen voor de begunstigde. Daarom is een erfenis inkomen voor de erfgenaam. Dat schenkingen en erfenissen niet opkomen in het economische verkeer is irrelevant. Dat zij naar spraakgebruik niet als inkomen worden geduid, is evenmin relevant.

De behandeling van een erfenis als inkomen volgens de methode van vermogensvergelijking kan in een voorbeeld worden aangeduid. A overlijdt en laat aan B een effectenportefeuille van € 150.000 na. B verkrijgt de effecten om niet en heeft in dat jaar een vermogensaanwas van € 150.000. Stel dat deze effecten in de loop van het jaar nog in waarde stijgen met € 10.000. Het inkomen van B bedraagt in dat jaar dan € 160.000, bestaande uit een erfrechtelijke verkrijging van € 150.000 en een positieve waardemutatie van € 10.000. Voor A treden geen gevolgen op. A heeft tijdens zijn leven afgerekend over de waardemutaties van de portefeuille. De nalatenschap als zodanig wordt dus niet belast.⁹

In § 8 is uitdrukkelijk de heffing bij vermogensaanwas gepropageerd. Zoals daar opgemerkt, kan het onder omstandigheden gerechtvaardigd zijn om de heffing uit te stellen tot het realisatiemoment. Om aan de draagkracht van het subject recht te doen, dient de heffing dan – afgezien van vervreemding en emigratie – uiterlijk bij overlijden of de schenking plaats te vinden. Er is in dat verband gewezen op het nadeel dat er bulkinkomen ontstaat en dat dit het lock-in risico oproept. Een ander nadeel van het uitstellen van de heffing over de vermogensaanwas tot uiterlijk het overlijden, is de perceptie van belastingplichtigen. De erfgenaam zal, in die hoedanigheid, de belasting-schuld van de erflater moeten voldoen. Daarnaast wordt hij belast voor de vermogensaanwas die de ontvangen nalatenschap bij hem teweegbrengt. Dit zal door hem als dubbele heffing worden ervaren, ook al vindt de heffing van twee verschillende subjecten plaats en heeft de erflater feitelijk een voordeel gehad, doordat zijn heffing over de vermogensaanwas is uitgesteld.

Of de vermogensvermeerderingen door schenking of vererving binnen een inkomensbelasting in aanmerking worden genomen dan wel via een afzonderlijke wet – een successiebelasting – is theoretisch niet van belang mits de wetten op elkaar zijn afgestemd. Deze afstemming geldt in het bijzonder *waarderingsmethode, tarief en verliezen*. Wanneer een erfgenaam in de inkomensbelasting verrekenbare verliezen heeft, moeten deze verrekend kunnen worden met een verkregen erfenis of schenking. Daarom, om misverstanden en het in de tijd uiteenlopen van verschillende heffingswetten te voorkomen, verdient het aanbeveling schenkingen en erfrechtelijke verkrijgingen onder te brengen in een inkomensbelasting. Voor afzonderlijke heffingswetten pleit niets. Ook om het onmiskenbare inkomens karakter van deze verkrijgingen zichtbaar te benadrukken, is opname in een inkomensbelasting wenselijk. Tot slot worden fictiebepalingen, die transformatie van erfrechtelijke verkrijgingen in onbelaste vermogenswinsten trachten te voorkomen, overbodig.

Bijzondere aandacht verdient wel de tariefstelling bij schenkingen en erfrechtelijke verkrijgingen. De bespreking daarvan is afhankelijk van de tariefstelling voor de inkomensbelasting in het algemeen. Het tarief voor een inkomensbelasting is daarom het volgende onderwerp.

11 Tarief inkomensbelasting

11.1 Proportioneel tarief

Een adequate belastingvrije som in combinatie met een proportioneel, vlak tarief levert de best haalbare tariefstructuur op (Benthamse progressie).

Een *adequate belastingvrije som* volgt uit het draagkrachtbeginsel. Dat eist dat over het bestaansminimum niet geheven wordt, noch belasting noch premie volksverzekering. Het is in strijd met de menselijke waardigheid om eerst belast te worden en vervolgens bij diezelfde overheid te moeten bedelen om suppletie.

Een proportioneel, vlak tarief is het meest neutraal. Het pretendeert niets. Het stemt overeen met de populaire omschrijving van het draagkrachtbeginsel dat 'de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen'. Immers, die twee keer zo sterk is, kan twee keer zoveel torsen.

Bij een progressief tarief dient hij méér dan twee keer zoveel te tillen. Dat laatste is contraproductief. Andere tariefstructuren hebben daarom noodzakelijk een instrumentele lading. De tariefstructuur van de inkomstenbelasting, inclusief de premies volksverzekeringen, is de afgelopen decennia aanzienlijk afgevlakt. Dit is zonder maatschappelijk protest gebeurd. Indien de premies volksverzekeringen worden gefiscaliseerd is een proportioneel tarief *voor alle inkomenscategorieën* op termijn haalbaar en wenselijk.

Een proportioneel tarief heeft namelijk vele voordelen.

- Een vlak tarief is technisch en psychologisch eenvoudig.
- Het is efficiënt.
- Het voorkomt belastingarbitrage.

Ook buiten de inkomensbelasting biedt een vlak tarief vele voordelen.

- Het maakt een loonsomheffing in de sfeer van de loonbelasting mogelijk.
- De vormgeving van een ondernemingswinstbelasting is eenvoudiger te realiseren door de soepele afstemming op het tarief van de vennootschapsbelasting.
- De afstemming van het tarief op andere heffingen (zoals de BTW) is eenvoudiger.

Door de invoering van een proportioneel tarief ontstaat bij hogere inkomens drukvermindering ten koste van de schatkist. Of een dergelijke drukvermindering aanvaardbaar is, is een budgettair en politiek vraagstuk. De drukvermindering kan mogelijk beperkt worden door een geleidelijk toegroeien naar een proportioneel tarief, waardoor de loonontwikkeling de tijd krijgt om als correctiemechanisme haar dienst te doen en op die wijze de drukvermindering geheel of ten dele te absorberen.

De hoogte van het proportionele tarief kan worden gemanipuleerd door het BTW-tarief. Zoals hiervoor al is opgemerkt, heeft een (verregaande) verhoging van het BTW-tarief niet de voorkeur omdat het de inkomstenbelasting uitholt. Hogere inkomens krijgen immers – zonder reden – de mogelijkheid om laagbelast het inkomen te sparen dat zij niet voor consumptie nodig hebben.

Wel zijn er faciliteiten in de huidige inkomstenbelasting en successiewet aan te wijzen die zich goed lenen voor een uitruil tegen een lager vlak tarief, zoals bijvoorbeeld de hypotheekrenteaftrek.

11.2 Aandelen

Voor de rendementen op aandelen behoeft het tarief aanpassing. De winst van een nv of bv wordt immers belast met vennootschapsbelasting. Deze vennootschapsbelasting drukt in feite op het

inkomen van de aandeelhouder, die uiteindelijk doorgaans een natuurlijk persoon is. Daarbij doet niet ter zake of die aandeelhouder deze druk voelt. Evenmin is relevant of die aandeelhouder met een belegger of een ondernemer vergeleken kan worden. Het tarief voor aandelenrendement – beter: voor het rendement op alle vermogensbestanddelen waaraan vennootschapsbelasting kleeft – dient daarom afgestemd te zijn op de voordruk van vennootschapsbelasting. Het huidige aanmerkelijkbelangtarief biedt in dit opzicht een goed voorbeeld.

Deze afstemming zal uiteraard verfijnder zijn indien de inkomensbelasting van een proportioneel tarief kan worden voorzien.

11.3 Schenking, erfenis en tarief

De nieuwe koopkracht die men verwerft door een gift of een nalatenschap, verschilt niet van die van andere inkomensvormen. Schenkingen en erfenschappen horen principieel tot het inkomen. De vraag dient zich aan of op dit inkomen hetzelfde tarief van toepassing moet zijn als op overig inkomen, zoals de vermogensrendementen.

De maatschappelijke opvattingen wijzen op een nuancering van het draagkrachtbeginsel door de betekenis van familiebanden en van bloedverwantschap. Hoezeer een erfenis evenveel koopkracht oplevert als een vermogensaanwas of een ondernemingswinst tot dezelfde omvang, wereldwijd worden verkrijgingen krachtens erfrecht en schenking van naaste verwanten ook met andere ogen bezien. Tussen partners onderling en tussen ouders-kinderen wordt vaak een zorgplicht ervaren, hetzij juridisch hetzij moreel. Voorts bestaat een bepaald maatschappelijk aanvaard verwachtingspatroon omtrent het familievermogen. Van oudsher heeft gegolden dat primair de naaste bloed- en aanverwanten en (ex-) echtgenoten elkaar in financieel opzicht bij dienen te staan. Weliswaar is in de loop der jaren de kring van personen jegens wie een morele of wettelijke onderhoudsplicht bestaat, steeds verder afgenomen, daaraan doet niet af dat de 'familiezorg' in onze genen zit. De familie gaat voor. Daar zijn de betrekkingen het nauwst, het moeilijkst om te verbreken. Ook het personen- en familierecht borduurt voort op de bijzondere verhouding die bestaat tussen de erflater en zijn echtgenoot en kinderen. Deze rechtsbetrekking is van andere aard dan die tussen de erflater en derden. Het 'familieprincipe' dwingt zo een nuancering van het draagkrachtbeginsel af. Om aan dit breed maatschappelijk gedragen gevoelen tegemoet te komen, staan drie wegen open. In de eerste plaats kan een *bijzonder tarief* van toepassing zijn op erfrechtelijke verkrijgingen en giften. In de tweede plaats kan aan dit familieprincipe worden tegemoetgekomen door *vrijstellingen* en tot slot kan een *combinatie van beide* maatregelen noodzakelijk zijn. Welke weg bewandeld zou moeten worden, vereist nader onderzoek. Het ligt wel voor de hand om de eventuele vrijstelling voor bijvoorbeeld partners en kinderen in de vorm van een lifetimevrijstelling te gieten. Deze vrijstelling kan dan zowel worden ingezet bij een *verkrijging krachtens schenking* en bij een *verkrijging krachtens erfrecht*. Een lifetimevrijstelling voorkomt manipulatiemogelijkheden. Het is immers irrelevant wanneer het vermogen overgaat naar de partner of het kind, tijdens leven – al dan niet in jaarlijkse porties – of bij overlijden.

Alle andere schenkingen en erfrechtelijke verkrijgingen kunnen onder het gewone (vlakke) tarief van de inkomensbelasting worden gebracht.

12 Verwante vraagstukken

Gezien de beperkte opdracht voor en de begrensde omvang van dit essay konden veel met de thematiek samenhangende vraagstukken niet aan de orde komen noch nader worden uitgewerkt. De hoofdlijnen, toegespitst op vermogensrendementen, zijn echter verwoord. In het verlengde van deze hoofdlijnen zal men zich o.a. geplaatst zien voor de volgende, deels politieke, vraagstukken:

- Welke hoogte van het voorgestelde proportionele tarief is wenselijk en wat is haalbaar? Welke faciliteiten kunnen daarvoor worden opgeofferd?
- Hoe moet de defiscalisering van de eigen woning in het vat worden gegoten indien dat mede gepaard zou gaan met een beperking van de hypotheekrenteaftrek?
- Moet er een bijzonder tarief zijn voor erfrechtelijke verkrijgingen en giften of kan met vrijstellingen worden volstaan?
- Hoe hoog zou in dat verband een lifetimevrijstelling voor giften en erfrechtelijke verkrijgingen moeten zijn?
- Vraagt het zijn van partners om een bijzondere fiscale behandeling en zo ja, wie moeten als partner worden aangemerkt? Of, dient de individualisering verder te worden doorgetrokken?
- Hoe moet vermogen dat is ondergebracht in een lichaam zonder deelgerechtigden (trust, APV) in de heffing worden betrokken?
- In welke gevallen en hoe dient rekening te worden gehouden met inflatie?
- In hoeverre kunnen financiële instellingen die als vermogensbeheerder optreden gegevens aanleveren voor de inkomensbepaling van belastingplichtigen?

13 Samenvatting aanbevelingen

In dit essay is gepleit voor het voortbestaan van een inkomensbelasting op basis van de draagkrachtgedachte. Zij is een hoogwaardig belastingtype dat past in een rechtsstaat. Deze inkomensbelasting kan naast consumptiebelastingen bestaan mits doublures worden voorkomen.

Om het inkomensbegrip zo eenvoudig mogelijk vorm te geven, zou voor alle inkomensvormen eenzelfde meetmethode moeten worden aangelegd: alle opbrengsten minus alle kosten.

Zo ontstaat eenvoud en wordt belastingarbitrage voorkomen. Omdat alle inkomensvormen zo een gelijke invloed hebben op de meting van iemands draagkracht is een synthetisch inkomensbegrip een noodzakelijk gevolg.

Als meetmethode is de vermogensaanwasmethode sterk aanbevolen, d.w.z. dat zo veel mogelijk reeds de waardemutatie van een vermogensbestanddeel als inkomen in aanmerking moet worden genomen. Aan het wachten tot inkomen in liquide vorm aanwezig is, koppelt zich het zeer reële gevaar dat van uitstel afstel komt.

Aanbevolen is verder de eigen woning te defiscaliseren.

Fundamenteel is de suggestie om schenkingen en erfenissen in de inkomensbelasting op te nemen. Vanwege de vele voordelen die eraan verbonden zijn, wordt ten slotte een vlak, proportioneel tarief aanbevolen. Daarbij moet het bestaansminimum geheel belastingvrij blijven.

Noten

---

¹ Beiden als hoogleraar belastingrecht verbonden aan de Universiteit van Tilburg.

² Deze twee eisen zijn neergelegd in de brief van de staatssecretaris 'Herziening Belastingstelsel' van 15 september 2009, Kamerstukken II, 32 140.

³ 'Die Besteuerung entsprechend die Leistungsfähigkeit wird vom Rechtsbewußtsein offenbar allgemein akzeptiert', Tipke, Die Steuerrechtsordnung, Band I, 2000, blz. 552.

⁴ 'Reinvermogenszugang eines bestimmten Zeitabschnittes inklusive der Nutzungen und geldwerten Leistungen Dritter', G. Schanz, Der Einkommensbegriff und die Einkommenssteuergesetze, Fin-Arch. 1896, 1 e.v. 'The increase or accretion in one's power to satisfy his wants in a given period so far as that power consists of a) money itself, of b) anything susceptible of valuation in terms of money. More simply stated ... Income is the money value of the net accretion to one's economic power between two points of time', G. Haig, The concept of income: Economic and Legal Aspects, in: R. Haig, The Federal Income Tax, Columbia University Press, New York 1921, S. 7, blz. 27. 'The algebraic sum of 1) the market value of the store of property rights exercised in consumption and 2) the change in the value of the store of property rights between the beginning and the end of the period in question', H. Simons, Personal Income Taxation, University of Chicago Press, Chicago 1938, S. 50. De verwijzingen zijn ontleend aan Tipke, Die Steuerrechtsordnung, Band II, Verlag Dr. Otto Schmidt, Keulen, 2003, blz. 625.

⁵ Deze heffingen zijn ook genoemd in bijlage 3 van de brief van de staatssecretaris van 15 september 2009 (32 140).

⁶ De huidige hypotheekrenteaftrek zou daarom als een belastinguitgaaf gekwalificeerd worden. Dat geldt ook naar huidig recht. De eigen woning voldoet immers niet aan de eisen die aan een bron van inkomen worden gesteld.

⁷ Afgezien van de inflatiecomponent in de rentevergoeding.

⁸ Hiermee wordt in feite een rechtsvormneutraal element ingevoerd omdat het object van heffing bij de aandeelhouder van een bv gelijkgetrokken wordt met dat van de ondernemer in de huidige inkomstenbelasting.

⁹ Door het objectieve BTW-systeem komt men niet toe aan een bestedings- of consumptiebelasting bij schenker/erflater over het geschonkene of nagelatene. Men zou, consequent, het schenken of het nalaten als een inkomensbesteding kunnen aanmerken en als zodanig kunnen belasten. Deze stelling wordt in dit essay niet betrokken omdat de BTW-systematiek als een gegeven voor de heffing over inkomensbestedingen wordt genomen.